

THỰC TRẠNG VỀ TỔ CHỨC VÀ HOẠT ĐỘNG THỐNG KÊ XÃ HỘI VÀ MÔI TRƯỜNG CẤP HUYỆN

Đức Bách

Để đáp ứng được nhu cầu thông tin xã hội - môi trường được đầy đủ, kịp thời và với độ tin cậy ngày càng cao của các cấp lãnh đạo, Thống kê cấp huyện nói chung và Thống kê xã hội - môi trường nói riêng đã từng bước được tăng cường năng lực về tổ chức, hoạt động và đạt được một số kết quả chủ yếu sau:

1. Về tổ chức và cán bộ

- Về trình độ cán bộ thống kê xã hội - môi trường cấp huyện hiện nay đã có tiến bộ rõ rệt, nếu như trước đây hầu hết cán bộ thống kê huyện của cả nước, kể cả các tỉnh, thành phố lớn chỉ nắm được nghiệp vụ thống kê kinh tế và chủ yếu là thống kê nông, lâm nghiệp, thủy sản, điều tra năng suất sản lượng cây trồng, điều tra chăn nuôi gia súc, gia cầm. Còn hiện nay thì khá nhiều cán bộ thống kê cấp huyện đã qua các lớp đào tạo, tập huấn, bồi dưỡng nghiệp vụ thống kê xã hội - môi trường và hàng năm triển khai thực hiện các loại báo cáo và điều tra thuộc lĩnh vực này như điều tra dân số, điều tra lao động việc làm, điều tra mức sống, điều tra xã hội đạt kết quả tốt. Điều đáng lưu ý là trong số cán bộ thống kê xã hội - môi trường cấp huyện thì khá nhiều người được đào tạo nâng cao trình độ đại học, cao đẳng và cập nhật kiến thức chuyên ngành thống kê thông qua các lớp đào tạo, đào tạo lại ngắn ngày. Đa số những cán bộ này đã có bề dày nhiều năm làm công tác thống kê xã hội - môi trường ở cơ sở nên đã tổng kết được kinh nghiệm thực tiễn, luôn nhiệt tình và có khả năng hoàn thành nhiệm vụ.

- Một số tồn tại, yếu kém.

Cùng với những tiến bộ trên đây, đội ngũ cán bộ thống kê xã hội - môi trường cấp huyện hiện nay vẫn còn một số tồn tại, yếu kém, cụ thể:

+ Mặc dù những năm gần đây Chính phủ đã tăng cường biên chế cho thống kê cấp huyện, nhưng với bình quân một Phòng Thống kê huyện của cả nước hiện nay 4,3 người, đa số các huyện trong cả nước, nhất là các tỉnh miền núi, vùng sâu, vùng xa một huyện chỉ có 4 người, thậm chí có nơi chỉ có 3 người. Thực tế này bắt buộc lãnh đạo Phòng Thống kê huyện phải phân công cán bộ kiêm nhiệm, tình trạng phổ biến là cán bộ thống kê thương mại, giá cả, dịch vụ kiêm thống kê xã hội - môi trường và do đó một số hoạt động thống kê không được triển khai, nói chung thống kê xã hội - môi trường ở huyện ít được quan tâm, chất lượng thấp.

+ Số lượng cán bộ thống kê xã hội - môi trường cấp huyện đã ít, trình độ đào tạo phần lớn là trung cấp, lại phân bố không đều giữa các vùng miền, nói chung cán bộ thống kê xã hội - môi trường cấp huyện của các tỉnh miền Bắc được đào tạo nghiệp vụ chuyên ngành tương đối có hệ thống, một số trình độ cao đẳng, đại học; còn các tỉnh miền Nam, miền núi, vùng sâu, vùng xa thì đa số cán bộ cấp huyện chỉ có trình độ trung cấp, sơ cấp và nói chung rất ít cán bộ cấp huyện được đào tạo đúng chuyên ngành Thống kê.

+ Nói chung năng lực hoạt động thống kê xã hội - môi trường của 673 Phòng Thống kê cấp huyện trong cả nước hiện nay

là luôn luôn ở trong tình trạng bất cập giữa khả năng có hạn so với yêu cầu khối lượng công việc được giao phải hoàn thành. Căn cứ kế hoạch thông tin hàng năm của Phòng Thống kê huyện thì ngoài nhiệm vụ thực hiện các báo cáo và điều tra theo chỉ đạo của ngành dọc, còn phải tổ chức thu thập thông tin kinh tế - xã hội theo yêu cầu của lãnh đạo địa phương tỉnh, huyện giao trong khi số lượng, chất lượng cán bộ quá bất cập. Thực tế này đã dẫn đến hiệu quả công việc thường bị chậm và chất lượng không cao, đôi khi triển khai công việc chỉ là hình thức.

2. Hoạt động của thống kê xã hội - môi trường cấp huyện

Hoạt động chuyên môn của Thống kê xã hội - môi trường cấp huyện đã có tiến bộ rõ rệt và đạt được một số kết quả trên những mặt chủ yếu sau đây:

2.1. Thu thập tài liệu, số liệu và viết các báo cáo đáp ứng nhu cầu thông tin thường xuyên phục vụ sự chỉ đạo, điều hành trực tiếp của huyện ủy, HĐND, UBND huyện và các ngành, các cấp trong huyện. Đồng thời đóng góp vào thông tin kinh tế - xã hội tổng hợp chung của huyện và của tỉnh, cụ thể các báo cáo sau:

- Báo cáo tình hình xã hội - môi trường hàng tháng, quý, 6 tháng, 9 tháng và năm; nội dung đã phản ánh được tương đối đầy đủ tình hình hoạt động các lĩnh vực như: công tác dân số và vận động nhân dân thực hiện kế hoạch hoá gia đình; Vấn đề giải quyết việc làm cho người lao động; Tình hình thu nhập, đời sống và nghèo đói của dân cư; Tình hình giáo dục và kết quả giáo dục mẫu giáo, phổ thông; Công tác y tế và chăm sóc sức khỏe nhân dân; Hoạt động văn hoá, thể thao, thông tin liên lạc, nếp sống văn minh và gia đình văn hoá mới;

Tình hình trật tự an toàn xã hội; Công tác phòng chống tội phạm, tệ nạn xã hội và mê tín dị đoan... Đối với loại báo cáo này được thực hiện 12 kỳ trong năm, riêng kỳ báo cáo quý, 6 tháng, 9 tháng và năm thì ngoài nội dung phản ánh tình hình hoạt động, đã có khá nhiều huyện còn tiến hành phân tích nguyên nhân, đề xuất các giải pháp khắc phục nên đã tham mưu tốt cho cấp ủy Đảng và chính quyền địa phương.

- Ngoài các báo cáo thường xuyên hàng tháng, khi có tình hình bất thường xảy ra, Thống kê huyện còn tổ chức thu thập tình hình, số liệu làm các báo cáo đột xuất để phục vụ kịp thời lãnh đạo cấp huyện, cấp tỉnh như: báo cáo thiếu đói giáp hạt, tình hình thiên tai, dịch bệnh, tai nạn đột xuất, các rủi ro xảy ra trên địa bàn... loại báo cáo này khoảng 5-10 báo cáo một năm tùy theo mức độ đột xuất.

- Theo yêu cầu của lãnh đạo cấp huyện, ở một số địa phương Phòng Thống kê còn thực hiện các báo cáo tình hình và kết quả triển khai các chủ trương, chính sách, các chương trình mục tiêu, dự án về phát triển xã hội, các phong trào, cuộc vận động quần chúng nhân dân theo sự chỉ đạo của các cơ quan nhà nước và các tổ chức chính trị, xã hội trên địa bàn, loại báo cáo này khoảng 5-6 báo cáo một năm.

2.2. Tổ chức thu thập, xử lý, tổng hợp và làm các báo cáo số liệu thống kê định kỳ theo chế độ quy định, các báo cáo này bao gồm:

- Các báo cáo dân số, phân bổ dân số, các chỉ tiêu biến động dân số theo định kỳ 1 năm 1 lần.

- Các báo cáo về lao động, thu nhập và giải quyết việc làm theo định kỳ 6 tháng và năm.

- Các báo cáo số liệu về thu nhập, chi tiêu, mức sống và nghèo đói theo định kỳ 1 năm 1 lần.

- Các báo cáo về nhà ở, đồ dùng lâu bền và điều kiện sinh hoạt theo định kỳ 1 năm 1 lần.

- Các báo cáo về sử dụng nước sạch và vệ sinh môi trường theo định kỳ 1 năm 1 lần.

- Các báo cáo về tình hình hoạt động nhà trẻ, mẫu giáo, giáo dục phổ thông theo định kỳ 6 tháng và năm.

- Các báo cáo số liệu về tình hình hoạt động văn hoá, thể dục thể thao theo định kỳ 6 tháng và năm.

- Các báo cáo số liệu về tình hình hoạt động y tế, chăm sóc sức khỏe theo định kỳ 6 tháng và năm.

- Các báo cáo số liệu kết quả các cuộc Tổng điều tra dân số, điều tra biến động dân số và kế hoạch hoá gia đình, điều tra lao động việc làm, điều tra mức sống dân cư, các cuộc điều tra chuyên đề, chọn mẫu theo kế hoạch điều tra hàng năm của Cục Thống kê và lãnh đạo tỉnh, huyện giao.

- Các báo cáo số liệu và đánh giá, phân tích tình hình xã hội - môi trường trên địa bàn phục vụ kỳ họp của HĐND và UBND huyện.

- Các báo cáo số liệu tổng hợp năm về toàn bộ các hoạt động xã hội - môi trường trên địa bàn huyện. Ngoài ra một số huyện còn thu thập, tính toán các chỉ tiêu về thực hiện mục tiêu thiên niên kỷ, chỉ số phát triển con người, chỉ số phát triển giới, chỉ số nghèo và độ chênh lệch thu nhập của các hộ gia đình.

Đánh giá chung các huyện/quận trong cả nước một năm đã thực hiện khoảng 30-40

báo cáo số liệu thuộc các lĩnh vực xã hội - môi trường, về chất lượng phần lớn đạt yêu cầu, đây là một cố gắng của nhiều huyện trong cả nước.

2.3. Tổ chức thực hiện các cuộc Tổng điều tra, điều tra thống kê định kỳ, thường xuyên hoặc đột xuất theo kế hoạch điều tra của Cục Thống kê tỉnh/thành phố giao, cụ thể:

- Tổng điều tra dân số và nhà ở;

- Điều tra biến động dân số và kế hoạch hoá gia đình;

- Điều tra giữa kỳ về nhân khẩu học và sức khoẻ sinh sản;

- Điều tra lao động - việc làm;

- Điều tra di cư;

- Điều tra nhận thức về hôn nhân và gia đình của thành niên, vị thành niên;

- Điều tra mức sống dân cư;

- Điều tra đánh giá mục tiêu trung hạn về phụ nữ, trẻ em;

- Điều tra người tàn tật;

- Điều tra đánh giá tình trạng suy dinh dưỡng ở trẻ em.

Ngoài các cuộc điều tra trên, một số huyện còn tổ chức thực hiện các cuộc điều tra theo yêu cầu của cấp tỉnh, cấp huyện hoặc theo chương trình, dự án quốc gia, quốc tế như: điều tra đánh giá thực hiện chương trình 135; điều tra thanh thiếu niên và nhi đồng; điều tra tình hình lây nhiễm HIV, AIDS; các quận/huyện của TP Hồ Chí Minh còn thực hiện Tổng điều tra dân số giữa kỳ...

Tính trung bình 1 năm cấp huyện phải tiến hành khoảng từ 10-15 cuộc điều tra kể cả quy mô lớn và nhỏ. Nói chung các cuộc

điều tra cấp huyện tiến hành đều đạt được một số kết quả nhất định, tuân thủ các nội dung, phương pháp điều tra và đáp ứng được khá nhiều thông tin cho lãnh đạo các cấp, các ngành.

2.4. Hệ thống hoá số liệu và phân tích chiến lược phát triển xã hội, phục vụ sự chỉ đạo, điều hành của lãnh đạo địa phương, bao gồm các công việc:

- Biên soạn và phát hành niên giám thống kê hàng năm (phần số liệu xã hội - môi trường).

- Hệ thống hoá số liệu xã hội - môi trường 5 năm, 10 năm.

- Phân tích tình hình phát triển xã hội giữa kỳ, 5 năm, 10 năm phục vụ Đại hội Đảng, phục vụ lãnh đạo các cấp, các ngành ở địa phương.

Một số Phòng Thống kê huyện còn biên soạn, hệ thống hoá số liệu thống kê xã hội - môi trường phục vụ việc chia tách tỉnh, huyện hoặc phân vùng, xây dựng khu kinh tế hoặc một số báo cáo phân tích, đánh giá tình hình thực hiện mục tiêu thiên niên kỷ, mục tiêu tăng trưởng và xoá đói giảm nghèo, chỉ số phát triển con người, chỉ số phát triển giới.

3. Đánh giá chung

Năng lực thống kê xã hội - môi trường nói riêng của các Phòng Thống kê huyện hiện nay còn yếu cả về đội ngũ cán bộ, trình độ chuyên môn, cơ sở vật chất và điều kiện làm việc, nhất là máy vi tính rất thiếu trong khi khối lượng công việc được giao lại vượt quá khả năng thực hiện nên chỉ đáp ứng một phần yêu cầu thông tin cho cấp tỉnh và Trung ương, thậm chí yêu cầu thông tin phục vụ sự lãnh đạo của huyện cũng chưa hoàn thành đầy đủ, nhất là các nghiên cứu, phân tích chuyên sâu.

Từ những phân tích, đánh giá thực trạng của thống kê xã hội - môi trường cấp huyện đã cho chúng ta bức tranh khá đầy đủ, sâu sắc về tổ chức và hoạt động thống kê huyện cả nước. Thực tế này đòi hỏi các nhà lãnh đạo thống kê phải tổ chức nghiên cứu công phu trên cơ sở tổng kết thực tiễn và kết hợp với lý luận khoa học thống kê để từ đó đưa ra mô hình tổ chức và hoạt động thống kê cấp huyện phù hợp với bối cảnh cải cách hành chính, đổi mới cơ chế, mở cửa và hội nhập.

4. Đổi mới hoạt động thống kê xã hội - môi trường cấp huyện

Trước yêu cầu thông tin thống kê cấp huyện này càng lớn và với chất lượng cao đã đòi hỏi các nhà nghiên cứu, các cấp lãnh đạo phải nghiên cứu, cải tiến đồng bộ và toàn diện hoạt động thống kê cấp huyện nói chung và xã hội - môi trường nói riêng trên một số nội dung chủ yếu sau:

4.1. Xác định mục tiêu của hoạt động thống kê xã hội - môi trường cấp huyện

Mục tiêu của hoạt động thống kê xã hội - môi trường cấp huyện là thu nhập, xử lý và cung cấp đầy đủ, kịp thời và có chất lượng các thông tin thuộc các lĩnh vực xã hội - môi trường phục vụ lãnh đạo các cấp, các ngành, nhất là các cơ quan chính quyền cấp huyện trong công tác quản lý, hoạch định chính sách và kế hoạch phát triển xã hội cũng như trong công tác chỉ đạo, điều hành, kiểm tra, đánh giá tình hình thực hiện các chủ trương, chính sách và các giải pháp đã được triển khai ở địa phương.

4.2. Phạm vi hoạt động thống kê xã hội - môi trường cấp huyện

Phạm vi hoạt động thống kê xã hội - môi trường cấp huyện rất rộng và cũng rất đa dạng, bao gồm tất cả các lĩnh vực thống

kê xã hội - môi trường như: dân số và kế hoạch hoá gia đình; lao động và việc làm, thất nghiệp; đời sống nghèo đói và điều kiện sinh hoạt; vệ sinh môi trường; giáo dục, y tế, văn hoá, thể thao, thông tin liên lạc; trật tự, an toàn xã hội; tội phạm, tệ nạn xã hội và điều kiện môi trường sống. Nói chung phạm vi thống kê xã hội - môi trường cấp huyện cũng phải bao gồm tất cả các lĩnh vực thống kê giống như thống kê cấp tỉnh.

4.3. Nội dung hoạt động thống kê xã hội - môi trường cấp huyện

Nội dung hoạt động thống kê xã hội - môi trường cấp huyện cũng rất phong phú, bao gồm việc thu thập, xử lý, tổng hợp các loại thông tin từ thông tin nhanh, thông tin sơ bộ, thông tin định kỳ, thông tin đột xuất, các loại báo cáo số liệu chính thức, các số liệu về kết quả các cuộc Tổng điều tra, điều tra thường xuyên, định kỳ và đột xuất, các báo cáo phân tích tình hình, phân tích chiến lược và dự báo thống kê, các số liệu niên giám và hệ thống hoá số liệu 5 năm, 10 năm... Các nội dung thống kê xã hội - môi trường trên đây được cụ thể hoá thành bộ chỉ tiêu thống kê xã hội - môi trường cấp huyện.

5. Đổi mới về phương thức hoạt động thống kê xã hội - môi trường cấp huyện

Phương thức hoạt động thống kê có vai trò quan trọng để bảo đảm cho thống kê xã hội - môi trường cấp huyện thực hiện thắng lợi mọi nhiệm vụ được giao với chất lượng tốt. Vì vậy việc đổi mới phương thức hoạt động thống kê xã hội - môi trường cấp huyện cần giải quyết các nội dung sau:

- Từng bước củng cố và hoàn thiện tổ chức và hoạt động thống kê xã/phường, mục tiêu trong một vài năm tới mỗi xã/phường cần có một cán bộ thống kê ổn

định, tích cực mở nhiều lớp đào tạo, tập huấn để tất cả cán bộ thống kê xã/phường đều được trang bị kiến thức chuyên ngành Thống kê, nhất là thống kê xã hội - môi trường; Nghiên cứu ban hành chế độ báo cáo thống kê cấp xã (trong đó có các chỉ tiêu thống kê xã hội - môi trường) để áp dụng thống nhất, đồng thời từng bước nghiên cứu xây dựng đội ngũ cộng tác viên điều tra thống kê, đội ngũ này sẽ thường xuyên bám sát cơ sở để chỉ đạo thống kê xã/phường thực hiện tốt chế độ báo cáo và điều tra thống kê.

- Nghiên cứu cải tiến đồng bộ chế độ báo cáo và điều tra thống kê (trong đó có thống kê xã hội - môi trường) để áp dụng thống nhất cho cấp huyện nhằm bảo đảm hệ thống thu thập, xử lý, tổng hợp thông tin thống kê được đầy đủ, kịp thời, chính xác, phục vụ ngày càng tốt hơn yêu cầu quản lý của các cấp lãnh đạo. Phương hướng chủ yếu là ban hành gọn nhẹ, giảm bớt chỉ tiêu báo cáo, cải tiến phương pháp điều tra thu thập số liệu sao cho phù hợp với khả năng tổ chức thực hiện, có tính khả thi cao.

- Tăng cường các biện pháp tổ chức chỉ đạo và kiểm tra giám sát việc thực hiện kế hoạch thống kê cấp huyện, nội dung chủ yếu là thực hiện tốt và đầy đủ các chế độ báo cáo, các cuộc điều tra thống kê do Cục Thống kê tỉnh/thành phố và ủy ban nhân dân địa phương giao nhằm bảo đảm nguồn thông tin thống kê cấp huyện được ổn định lâu dài.

- Nâng cao năng lực cho đội ngũ cán bộ thống kê cấp huyện bằng nhiều hình thức: đào tạo dài hạn, đào tạo ngắn hạn và đào tạo lại, cập nhật kiến thức thông qua các lớp bồi dưỡng hoặc tập huấn nghiệp vụ chế độ báo cáo, điều tra thống kê. Mục tiêu trong một vài năm tới phần lớn cán bộ thống kê cấp huyện **(tiếp theo trang 54)**

THỰC TRẠNG VỀ TỔ CHỨC VÀ HOẠT ĐỘNG THỐNG KÊ XÃ HỘI... (tiếp theo trang 49)

có đủ khả năng chuyên môn nghiệp vụ (trong đó có nghiệp vụ thống kê xã hội - môi trường) đảm nhận các công việc tổ chức chỉ đạo điều tra, làm báo cáo số liệu, biên soạn niên giám, tiến hành các báo cáo phân tích và dự báo phát triển xã hội.

- Một số yếu tố rất quan trọng không thể thiếu được đối với hoạt động thống kê cấp huyện đó là kinh phí cho điều tra thống kê và các điều kiện làm việc cần thiết như: trụ sở, trang bị máy vi tính, thiết bị văn phòng, kinh phí cho công tác chỉ đạo, kiểm tra giám sát hoạt động thống kê của các xã/phường, các đơn vị cơ sở. Theo chúng tôi, để đảm bảo cho Thống kê cấp huyện hoàn thành tốt nhiệm vụ thì Nhà nước (cụ thể là TCTK) cần bố trí kinh phí cho điều tra thống kê phải tương xứng với khối lượng

công việc và mức giá cả hiện hành. Mỗi Phòng Thống kê huyện phải có đủ diện tích nhà làm việc kiên cố, đồng thời trang bị mỗi cán bộ thống kê huyện một máy vi tính và được nối mạng trực tiếp với Cục Thống kê tỉnh/TP và Tổng cục Thống kê.

Từ những phân tích, đánh giá thực trạng của thống kê xã hội - môi trường cấp huyện đã cho chúng ta bức tranh khá đầy đủ, sâu sắc về tổ chức và hoạt động của các Phòng Thống kê huyện cả nước. Thực tế này đòi hỏi các Nhà Lãnh đạo thống kê phải tổ chức nghiên cứu công phu trên cơ sở tổng kết thực tiễn và kết hợp với lý luận khoa học thống kê để từ đó đưa ra mô hình tổ chức và hoạt động thống kê cấp huyện (trong đó có tổ chức và hoạt động thống kê xã hội - môi trường) cho phù hợp và có hiệu quả ■